

Etnopedagojik Bağlamda Balkan Ülkeleri ve Türkiye Okul Öncesi Ethosferinde Karakter Eğitimi

Yavuz ERİŞEN

Erdal BAY

Naciye KAYA

Prof. Dr. Yavuz ERİŞEN • Prof. Dr. Erdal BAY • Dr. Naciye KAYA

Etnopedagojik Bağlamda Balkan Ülkeleri ve Türkiye Okul Öncesi Ethosferinde Karakter Eğitimi

ISBN 978-625-6287-58-7

Kitap içerięinin tüm sorumluluęu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŐ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Eylül 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuęba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçaę Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. őti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Günümüz eğitim dünyasında, bireylerin karakter gelişimi üzerinde durulan en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Karakter eğitiminin okul öncesi dönemde başlatılması, bireylerin toplumsal ve ahlaki değerlerle donatılmış bir şekilde yetişmesini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, Balkan ülkeleri ve Türkiye'deki okul öncesi eğitim sistemlerinde karakter eğitiminin etnopedagojik açıdan incelenmesi hedeflenmiştir.

Karakter eğitimi, bireyin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyen, ahlaki değerleri ve toplumsal normları kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Bu sürecin etkili bir şekilde işlemesi, eğitimcilerin, ebeveynlerin ve toplumun genelinin bu konuya verdiği önemin bir yansımasıdır. Balkan ülkeleri ve Türkiye, zengin kültürel mirasları ve tarihsel bağları ile karakter eğitimi açısından çeşitli ve değerli deneyimlere sahiptir. Bu çalışmada, bu deneyimlerin etnopedagojik bir perspektifle ele alınması, hem teorik hem de pratik düzeyde karakter eğitimi ile ilgili çalışmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Etnopedagoji, eğitim süreçlerinin kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamlarını dikkate alarak, bireylerin kendi kültürel kimliklerini ve değerlerini öğrenmelerini ve geliştirmelerini amaçlayan bir eğitim yaklaşımıdır. Karakter eğitimi de, bireylerin ait oldukları kültürel bağlam içinde ahlaki değerleri öğrenmeleri ve içselleştirmeleri sürecini ifade eder. Balkan ülkeleri ve Türkiye gibi kültürel zenginliğe ve tarihi derinliğe sahip bölgelerde, etnopedagojik yaklaşımlar karakter eğitiminin etkinliğini artırmada büyük bir potansiyele sahiptir.

Bu kitap, Balkan ülkeleri ve Türkiye'de okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan karakter eğitimi programlarını ve yöntemlerini etnopedagojik bir perspektifle incelemektedir. Çalışmamız, farklı ülkelerdeki eğitim politikalarını, müfredatlarını ve uygulamalarını ele alıp, karşılaştırmalı olarak analiz etmekte, bu süreçte etnopedagojik unsurların yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, karakter eğitiminin çocukların bireysel ve toplumsal gelişimine olan etkileri de değerlendirilmektedir. Kitapta öncelikle bir disiplin olarak etnopedagoji kavramı ve yaklaşımı ele alınmış, Balkan coğrafyası etnopedagojik açıdan incelenmiş, daha sonra etnopedagojik bağlamda çocuk yetiştirme ve okul öncesinde karakter eğitimi ile ilişkisi ortaya konularak, önce incelenen ülkeler tek tek ele alınmış, sonrasında ülkeler arası karşılaştırmalara yer verilmiştir.

Bu kitabın, eğitimciler, akademisyenler, politika yapıcılar ve ebeveynler için değerli bir kaynak olmasını umut ediyoruz. Çalışmamızın, Balkan ülkeleri ve Türkiye'de karakter eğitiminin geliştirilmesine ve bu alandaki farkındalığın artırılmasına katkı sağlamasını dileriz.

Son olarak, bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen ve özellikle doktora çalışması sürecinde çalışma yapılan ülkelerle yoğun bir etkileşim içerisinde gece

gündüz demeden çalışarak hem babasının vasiyetini yerine getirmeye hem de incelenen ülkelere bilimsel ve sosyal katkı sağlamaya çalışan Dr. Naciye Kaya'ya, çalışmanın temel yapısının oluşturulması ve her aşamasında çok büyük çaba sarf eden Prof. Dr. Erdal Bay'a, ve çalışmada emeği geçen Prof.Dr. Asuman Seda Saracaloğlu, Prof. Dr. Nadir Çeliköz, Prof. Dr. Neslihan Saltalı, Prof. Dr. Osman Murat Ünalır, Doç. Dr. Ahmet Murat Ellez'e, Sancak Rumeli başta olmak üzere katkı sunan Rumeli Balkan derneklerine, Rumeli Balkan Stratejik Araştırmaları Merkezi ve Balkan Stratejik Araştırmaları Merkezi'ne, Türkiye Maarif Vakfı'na, Balkan Gençliği Platformu'na, eğitimciler ve katılımcılara teşekkür ederiz. Ortak çabalarımızın, geleceğin bireylerini daha iyi, daha adil ve daha etik bir dünya için hazırlamada önemli bir rol oynayacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Yavuz Erişen

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Giriş.....	1

1. BÖLÜM

BİLİMSEL BİR DİSİPLİN ALANI OLARAK: ETNOPEDAGOJİ YAKLAŞIMI

Etnopedagojinin Kökeni, Tanımı	7
Etnopedagojinin Temelleri.....	8
Jan Amon Komensky(1592-1670).....	8
Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827)	8
Konstanty Dmytrovych Usinkyy (1823-1871)	8
Anton Makarenko (1888-1939).....	9
Vasily Aleksandrovich Sukhomlinsky (1918-1970).....	9
Etnopedagojinin İlişkili Olduğu Bilim Dalları.....	11
Etnopedagojinin Çalışma Alanları	13
Balkan Coğrafyasına Etnopedagojik Yönden Bakış.....	17
Etnopedagojik Bağlamda Çocuk Yetiştirme	23
Halk Pedagojisi	23
Okul Öncesi Eğitim Ethosferi	31
Okul Öncesi Ethosferinde Karakter Eğitimi	32
Okul Öncesi Eğitim Ethosferinde Karakter Eğitimine Farklı Bir Bakış: Programı Anlama	39

2. BÖLÜM

ARNAVUTLUK

Ülke ile İlgili Temel Bilgiler.....	41
Arnavutluk Eğitim Sistemi.....	42
Arnavutluk'ta Okul Öncesi Eğitim.....	43
Okul Öncesi Eğitim Programında Karakter Eğitimi	46
Arnavutluk Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Karakter Eğitimi	54

3. BÖLÜM

BOSNA HERSEK

Ülke ile İlgili Temel Bilgiler.....	67
Bosna Hersek Eğitim Sistemi	68

Bosna Hersek'te Okul Öncesi Eğitim.....	69
Okul Öncesi Eğitim Programında Karakter Eğitimi	70
Okul Öncesi Eğitim Öğretmenleri Görüşlerine Göre Karakter Eğitimi.....	78

4. BÖLÜM KOSOVA

Ülke ile İlgili Temel Bilgiler.....	93
Kosova Eğitim Sistemi	94
Kosova Okul Öncesi Eğitimi	95
Okul Öncesi Eğitim Programında Karakter Eğitimi	96
Okul Öncesi Eğitim Öğretmenleri Görüşlerine Göre Karakter Eğitimi.....	104

5. BÖLÜM KUZEY MAKEDONYA

Ülke ile İlgili Temel Bilgiler.....	119
Kuzey Makedonya Eğitim Sistemi.....	120
Kuzey Makedonya Okul Öncesi Eğitimi	121
Okul Öncesi Eğitim Programında Karakter Eğitimi	123
Okul Öncesi Eğitim Öğretmenleri Görüşlerine Göre Karakter Eğitimi.....	130

6. BÖLÜM TÜRKİYE

Ülke ile İlgili Temel Bilgiler.....	143
Türkiye Eğitim Sistemi.....	144
Türkiye Okul Öncesi Eğitim	145
Okul Öncesi Eğitim Programında Karakter Eğitimi	146
Okul Öncesi Eğitim Programlarının Yapısal Karşılaştırılması.....	159
Okul Öncesi Eğitim Programlarında Karakter Eğitiminin Karşılaştırılması	165

7. BÖLÜM ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kaynakça.....	213
---------------	-----

Giriş

İnsanoğlu dünyanın varoluşundan beri hem bireysel hem de toplumsal birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların çözümü için gösterilen çabaların sonucunda, farklı bilim dalları doğmuştur. Bu bilim dallarından etnopedagoji; toplumun ortak özellikleri, kültürel değerleri, norm ve kurallarının kuşaktan kuşağa aktarımında olası sorunları açıklamak ve çözebilmek adına ortaya çıkmıştır. “Etnopedagoji” terimi; “halk, millet” anlamını taşıyan “etnos” ve çocuk eğitimi ifade eden “pedagoji” kelimelerinin birleştirilmesiyle meydana gelmiş olup, 1960-1970 yılları arasındaki gerçekleştirilmiş olduğu çalışmaları sonrası ilk kez bilim adamı G. N. Volkov tarafından kullanılmıştır (Hamzaj, 2017). Volkov (1999) etnopedagojiyi, halkın eğitim deneyimlerini araştıran bilim olarak tanımlarken, bu eğitim deneyimlerini de “doğal”, “günlük”, “gayri resmi”, “geleneksel”, “ders dışı”, “sıradan” olarak nitelendirmektedir (Akt. Tufefcic, 2009). Etnopedagoji: “Toplumun yaşadığı coğrafyada, geçmişten getirdiği kültürel kodları çocuğa aktarmak için geleneğe dayalı olarak uygulamaya koyduğu çocuk yetiştirme şekillerinin içerik ve yöntemlerini araştıran bilim dalı” şeklinde tanımlanmaktadır (Çınar, 2020). Bu tanımlardan hareketle etnopedagojinin halk yaşantısının pedagojik olgularını araştırıp, sistematize ederek günümüze ulaşmasını sağlayan bir bilim dalı olduğu ifade edilebilir (Hamzaj, 2017). Rus bilim adamı K. D. Ushinsky, halk yaşamının pedagojik olgularına dikkat çekerek bu olguların bireylerin yaşantısında, kendine özgü bir eğitim sistemi oluşturduğunu ifade etmektedir (Akt. Volkov, 1999). Bireylerin kendilerine özgü olarak oluşturdukları bu sistemler birleşerek, halk pedagojisini meydana getirmektedir. Halk pedagojisi eğitim bilimi ile sürekli etkileşim halindedir (Volkov, 1999). Etnopedagoji, bu etkileşim sürecini inceleyerek, aile ve toplumun yaşam tarzı, gelenek, görenekler, felsefe, etik, pedagojik düşünce ve görüşlerin yanı sıra, tarihsel ve kültürel oluşum sürecini etkileyen tüm pedagojik potansiyeli olan dini öğretiler, masallar, kıssalar, şarkılar, bilmeceler, atasözleri, oyunlar ve oyuncaklar hakkında bilgi toplayıp düzenlemektedir (Volkov, 1999).

Etnopedagojinin çalışma alanlarını; temel pedagoji kavramları, çocuk bakımı ve yetiştirme, çocuk yetiştirmeye etki eden faktörler, çocuk yetiştirme yöntemleri, eğitime etki eden faktörler, eğitim araçları, eğitim organizasyonu ve eğitim fonksiyonları oluşturmaktadır (Volkov,1999). Tufefcic (2012) ise etnopedagoji çalışma alanlarını; halk pedagojisinin işlevleri, yöntemleri, araçları, geleneksel aile pedagojisi, halk eserlerinin, geleneklerinin ve normların pedagojik özü, çocuk oyunları ve pedagojiye katkısı şeklinde sınıflandırmaktadır. Volkov (1999), bu çalışma alanlarına ilişkin verilerin toplanması için şu faktörlerin gerekliliğine vurgu yapmıştır:

- Farklı halkların gelişimi için ortak bir tarihsel ortam
- Ortak bir coğrafi ortam
- Farklı halkların pedagojik geleneklerinin etkileşimi

Balkan coğrafyası içerisinde farklı halklar, tarih boyunca birlikte yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Balkan coğrafyasının mevcut konumu, Avrupa'nın güneyinde, Avrupa kıtasını Asya'ya bağlayan jeopolitik yönden stratejik öneme sahip bir noktada bulunmaktadır (Poyraz, 2018). Bu yüzden bu coğrafya Pers, Makedon, Arnavut, Roma, Bizans, Hun, Avar, Bulgar, Sırp, Türk ve daha birçok ulus tarafından egemenlik altına alınmıştır (Özey, 2018). Bu egemenlikler sonrası Balkan coğrafyasında, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ise Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova, Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya ile birlikte 12 ülkeden oluşan bir coğrafyaya dönüşmüştür (Kalaycı ve AYTEKİN, 2016). Yunan, Bulgar, Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağ, Boşnak, Arnavut, Makedon ve Türk halklarından oluşan Balkan coğrafyasında Slav dilleri, Latin kökenli diller, Rumca, Arnavutca ve Türkçe konuşulmaktadır (Özey, 2018). Dil yönünden zengin olan bu coğrafyada Hristiyanlar (Katolik, Ortodoks), Müslümanlar, Yahudilerle yaşamaktadır (Özey, 2018). Balkan coğrafyası ile etkileşime giren farklı halklar, kullandıkları diller ve inanışlar Balkan kültür coğrafyasının temelini oluşturmaktadır (Şahin, 2019).

Balkan kültür coğrafyasında yer alan farklı kültürlerden biri olan Balkan Türkleri kültürü, Türk toplumunun bu coğrafyayla etkileşiminden doğmuştur. Türk toplumunun Balkan coğrafyasıyla kültürel etkileşimi, 7. yy'da Türk boyları aracılığıyla başlamış, Osmanlı Devleti'nin 15.yy'da bu coğrafyanın büyük bir bölümünü fethetmesiyle oldukça artmıştır (Oruç, 2009). Bu fetihlerle birlikte Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki hakimiyeti, ortalama 550 yıl sürmüştür (Sancaktar, 2011). Toplumlar hakimiyet kurdukları coğrafyada, kendi medeniyetlerine özgü özellikleri oluşturmaktadır. Böylece hem yaşadıkları coğrafyayı şekillendirmekte hem de yaşadıkları coğrafyadan etkilenerek şekillenmektedirler (Şahin, 2019). Osmanlı Devleti de Balkan coğrafyasına hakim olduğu sürece hem dil, inanç, sanat, mimari, edebiyat, yemek, folklor gibi birçok alanda Balkan kültür coğrafyasını etkilemiş, o kültür coğrafyasından da etkilenmiştir (Oruç, 2009). Bu etkileşimin en yoğun yaşandığı alanlardan biri de halk pedagojisi olmuştur (Özey, 2018).

Halk pedagojisi, bireylerin yaşadıkları toplum içerisinde, maddi ve manevi çocuk yetiştirme olgusuyla doğrudan ilişkili bir kültür alanı olarak tanımlanmaktadır (Tufefci, 2014). Aileyi, milleti ve toplumları temsil eden bu alanda örf, adet,

gelenek, görenek, inanış ve inançlar önemli rol oynamaktadır (Volkov, 1999). Tufecic (2009) halk pedagojisinin halkın köklerinden beslendiğini ifade etmektedir. Bu beslenme, gelenekselleşmiş olan masal, türkü, mani, tekerleme, halk hikayeleri, ninni, bilmece, efsane, kıssa, latife ve atasözleri ile gerçekleşir (Şahin, 2019). Böylece halk pedagojisi ile genç nesillere önceki nesiller tarafından biriktirilmiş deneyimler, tecrübeler aktarılır (Volkov, 2004). Halk pedagojisi, bu şekilde kendi özünü koruyarak, iyi ve başarılı çocuk yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Volkov, 1999). Burada çocuğun sağlıklı bir şekilde beslenme ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması ve büyütülmesi kadar nasıl bir kişi olacağı, nasıl bir karaktere sahip olacağı da mühim bir husustur (Alimbekov, 2007). Dolayısıyla çocuğun kişiliğinin yani karakterinin eğitimi halk pedagojisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Karakter eğitimi, “değerlere bağlı olarak ahlaki özellikleri geliştirmek ve bir dizi karakter davranışlarını tanımlamak ve oluşturmak için planlanmış deneyimler ve etkinlikler” şeklinde tanımlanmaktadır (Johnson, 2006; akt. Sapsağlam, 2016). Benzer şekilde karakter eğitimi, “örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insanî değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretlerinin tamamı” olarak belirtilmektedir (Meydan, 2014). Başka bir tanımda ise karakter eğitimi, “çocuklarda temel ahlaki değerleri anlama, bilme, onlara bağlı olma ve bu ahlaki değerlere göre davranış geliştirme, oluşturma süreci” olarak ifade edilmektedir (Milson ve Ekşi, 2003). Görüldüğü üzere karakter eğitimi, çocuğun karakter gelişimini destekleyerek, kişiliğinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Biyolojik ve genetik faktörlerin de etkisinin olduğu karakter gelişiminde, çevresel faktörlerin etkisi oldukça ön plandadır (Bozkurt, 2019).

Çocuk dünyaya geldiğinde, onu sosyal ilişkilerden ortaya çıkmış olan eylem, değer, norm ve kuralların kuşatmış olduğu bir ethosfer karşılamaktadır (İnam, 2018). Bu ethosferle ilk etkileşim aile ortamında gerçekleşir. Aile ile gerçekleşen etkileşimle, çocuğa karşı gösterilen davranış ve tutumlar sonucunda, çocuğun kendi davranış, tutumları ve karakteri şekillenmeye başlar (Ünal, 2019). Ailenin görevi, çocuğun değerleri tanıyarak içselleştirmesine ve karakterinin en sağlıklı biçimde şekillenmesine rehberlik ederek, topluma faydalı bir birey olmasını sağlamaktır (Nalçacı, 2020). Okul öncesi ethosferinde aile ile birlikte, çocuğun karakter gelişimi ve eğitiminde çocuğun ve ailesinin yaşadığı sosyal çevre etkili olmaktadır (Sözer ve Yılmaz, 2019). Çağdaş ve Seçer (2002)’e göre, çocuğun karakteri yaşadığı sosyal çevrenin özellikleri, içinde bulunduğu toplumun kültürü, değerleri, ilkeleri, kuralları ve ahlaki normları ile şekillenmektedir (akt. Ulusoy, 2019).

Sosyal çevrede karakterin şekillenmesinde aile büyükleri, akraba, komşu, arkadaş, bilişim teknolojileri, okul ve öğretmen faktörleri rol oynamaktadır (Nal-